

Francie by nezasáhla

Francouzský historik Paul Lenormand se profesně zabývá vojenskými dějinami Československa, a proto se také naučil česky. Jeho kniha Čechoslováci ve válce, původně určená pro francouzské čtenáře, nyní vyšla i v češtině. Jak Francouzi pohlíželi na svého malého spojence ve střední Evropě?

PŘIPRAVILA Alena Flimelová

➤ Českoslovenští vojáci pochodují Prahou v době zářijové mobilizace

Lenormandova kniha pojednává o vojenských dějinách Československa od Mnichova po studenou válku. V rozhovoru jsme se ale soustředili především na roli Francie v sudetské krizi roku 1938 a jejím otisku v tamní kolektivní paměti.

V DUCHU APPEASEMENTU

Československo vnímalo v meziválečné době Francii jako svého největšího přítele a vzhlíželo

kní; ostatně tato země pomáhala notně budovat čs. armádu. Jak pohlíželi Francouzi na svého malého spojence ve střední Evropě? Jaké výhody ze spojení mohli mít?

Pro francouzské diplomatické a vojenské činitele znamenalo spojení s Československem především strategický přínos, protože republika tvořila protiváhu Německa od východu a prostřednictvím koalice Malé dohody (Petite Entente) spolu s Jugoslávií a Rumunskem držela na uzdě Maďarsko. Země také představovala dynamický trh a partnera či zpro-

středkovatele v oblasti zbrojení – podnik Škoda byl například užitečný pro vývoz francouzských zbraní do Rumunska, velmi frankofilní země v daném regionu.

Problém ale spočíval v tom, že Československo v meziválečném období příliš dobře nevycházelo s Polskem, které mělo pravděpodobně větší vliv mezi některými francouzskými rozhodujícími činiteli (například Charles de Gaulle nebo Maxime Weygand sloužili v letech 1919–1920 v Polsku). V každém případě se mezi „profrancouzskými“ zeměmi neobjevila žádná důsledná koordinace.

? Jak působila na francouzskou veřejnost čs. krize z roku 1938? Vnímali Francouzi brutální nátlak na Československo a chtěli se za svého spojence postavit, nebo spíše mezi prostými lidmi převládal duch appeasementu?

Nezaměřuji se na výzkum francouzské strany tohoto příběhu, ale je zjevné, že Československo se těšilo jen malým sympatiím. Paradoxně byli Češi – jako ostatně všichni cizinci – dosti xenofobně podezříváni z parazitování, z toho, že jsou německou pátou kolonou a podobně. Ve Francii premiéra Édouarda Daladier skutečně dominovala strana appeasementu, které se později začalo říkat mniichovanská, a jen menšina prozíravých či dobře informovaných lidí podporovala Českoslováky.

Československo stálo proti nacistickému Německu, které představovalo pro Francii hlavní bezpečnostní hrozbu. Už jen proto bylo důležité tuto „novou“ a nepříliš známou zemi bránit. Také mezi levicí mohli být někteří aktivisté ochotni zasáhnout – podobně jako ve

➤ **Francouzský ministr zahraničí Louis Barthou mezi čs. ministrem zahraničí Edvardem Benešem a prezidentem T. G. Masarykem na snímku z roku 1934**

Španělsku – do „antifašistického“ boje. Víme, že tisíce lidí z Evropy byly připraveny dobrovolně nastoupit vojenskou službu v čs. armádě, která velmi vážně uvažovala o jejich přijetí a vyzbrojení. Jednalo by se tak vlastně o další internacionální brigádu, avšak bez stalinského vedení.

OSLYŠENÝ PŘÍTEL PRAHY

? V otázce pomoci Československu byli jistě nejednotní i politici. Které strany či jednotlivci chtěli pomoci, a kdo naopak ne?

Ani v tomto případě neexistovala jednoznačná dělicí linie podle stranické příslušnosti: určitě lze ale říci, že většina politiků byla pro to, aby se Československo vzdalo. Šlo o důsledek jak přemíry pacifismu (po hrůzách první světové války zcela pochopitelného), tak sobecké nacionalistické linie živěné antikomunismem. Československo, které mělo dobré vztahy se Sovětským svazem (stejně jako do jisté míry i Francie), někteří francouzští představitelé podezírali z bolševismu. Proti tomu, aby Paříž svého střeoevropského spojence opustila, se stavěla jen menšina. Mnozí vojenští představitelé však vyjadřovali pochyby o možnosti bránit Československo, nebo dokonce vést útočné operace proti Německu.

Mezi těch několik málo zastánců obrany vaší země patřil generál Louis-Eugène Faucher, šéf francouzské vojenské mise v Praze. Francouzský generální štáb jej právě proto, že byl velmi dobře obeznámen s realitou v Československu a stál na straně Prahy, vnímal jako outsidera a generálovi nebylo popřáváno sluchu... Jeho neutuchající úsilí o ochranu Československa před zradou s tím, že je to i v zájmu Francie, si dodnes zaslouží pozornost a úctu. Faucher pomáhal po vypuknutí druhé světové války organizovat čs. vojenské jednotky ve Francii. Po porážce své vlasti se pak zapojil do odboje proti okupantům. Zůstal skutečně spolehlivým a oddaným přítelem Prahy po celý svůj život.

KDO JE

Paul Lenormand (* 1986)

Francouzský historik, od roku 2022 pracuje jako doцент (Associate Professor) v Institutu pro společenské vědy na Université Paris-Nanterre. Dříve působil mimo jiné na Yale University či Université Paris IV Sorbonne. Žije v Paříži. Zabývá se hlavně československými vojenskými dějinami 20. století. Jeho knihu *Čechoslováci ve válce. Od Mnichova po studenou válku* vydalo před Vánoci vydavatelství

Lingea. Kniha je v mnoha ohledech objevová a českého čtenáře možná překvapí, jak fundovaně o našich dějinách pojednává francouzský historik. Odhaluje například mnohé ne příliš známé skutečnosti z každodenního života příslušníků ozbrojených sil v těžkém období okupace a přechodu k novému režimu. Autor se také zajímá o osudy menšin v armádě, postavení žen, porovnává staré armádní elity s nastupující generací a všímá si provázanosti armády s politikou. Především však zdůrazňuje kontinuitu vývoje v obdobích, která jsou často vykládána odděleně.

? Jistě jsou známy názory francouzské generality na vývoj případné československo-německé války. Jak vyznívalo hodnocení situace a výhledy takového konfliktu? Existují nějaké francouzské nástupové plány pro případ útoku Německa na Československo?

Francouzský vojenský archiv má k této problematice určitě spoustu dokumentů a jsem si jistý, že do nich badatelé nahlédli. Nepovažuji se za odborníka v této oblasti, ale co mohu říci, je, že francouzští generálové upřednostňovali obrannou válku, přecenili kapacity a opevnění Německa, a že Československo pro ně nebylo natolik životně důležité, aby na jeho obranu zahájili velkou ofenzivu na východě. Pro jakoukoli vojenskou operaci se zdála být také nezbytnou britská podpora a francouzští představitelé pochybovali, že by ji mohli získat, kdyby zaútočili jako první – byt na obranu spojence. Maurice Gamelin, náčelník generálního štábu, a další si dobře uvědomovali, jaké mají nacisté

« **Nadšení Pařížané vítají premiéra Édouarda Daladiera na letišti po jeho návratu z Mnichova**

» **Noviny Le Figaro po podpisu mnichovské dohody radostně oznamují, že „mír byl zachráněn“**

ambice. Zatímco oni neměli žádné vlastní plány, jak je ve střední Evropě zastavit. Připouštěli dokonce myšlenku, že kdyby tuto oblast Německo dobylo, mohla by se tato otázka vyřešit až po skončení evropské války. Nebrali vůbec v úvahu možnost francouzské porážky nebo dlouhé okupace těchto sprátelených a spojeneckých území. Někteří generálové dokonce přijali myšlenku, že čs. vojenský odpor by mohl oslabit Německo a ušetřit čas pro francouzskou obranu.

SPOJENECKÁ SMLOUVA

PŘÁTELSTVÍ MEZI PRAHOU A PAŘÍŽÍ

Francie jako první stát hned 28. října 1918 uznala samostatné Československo a po první světové válce vydatně pomáhala s budováním čs. armády. Dne 25. ledna 1924 došlo k podepsání Smlouvy o spojení a přátelství mezi Československem a Francií. Podnět k tomuto svazku vzešel od Francie, která ve snaze donutit Německo k placení reparací okupovala na počátku roku 1923 Porúří. S tím však nesouhlasila Británie ani Spojené státy, takže se Paříž ocitla ve složité mezinárodněpolitické situaci. Praha však váhala, neboť si sice uvědomovala potenciální nebezpečí ze strany Německa, ale současně nesouhlasila s francouzskou politikou násilného vymáhání reparací a snažila se udržet nekonfliktní vztahy s Berlínem. Smluvní strany se zavázaly, že v případě ohrožení společných zájmů se shodnou na opatřeních, jež je měla chránit. Ustanovení o vojenské pomoci však text neobsahoval, neboť ČSR se obávala, aby nebyla zatažena do případné války proti své vůli. Podmínky, za nichž by bylo možné uskutečnit vzájemnou vojenskou pomoc, pak vymezila až Garanční smlouva z 16. října 1925, podle níž si měly Francie a Československo poskytnout vzájemnou pomoc, stanou-li se cílem nevyprovokované agrese.

» **Francouzská vojenská mise v Praze roku 1920**

ÚLEVA PO MNICHOVU

? Co bylo podle vás hlavním momentem, kdy se Francie definitivně rozhodla, že nedostojí svým smluvně daným závazkům vůči Československu?

Těžko říci. Svým způsobem zůstaly všechny možnosti otevřené, dokud Francouzi ukazovali svaly. Na začátku roku 1938 už ale byli naši představitelé pesimističtí a v předvečer Mnichova již byli rozhodně defetisty. Nikoliv však defetisty, pokud jde o Francii – tady věřili, že jejich armáda dokáže díky Maginotově linii a dalším přednostem odolat německé ofenzivě – ale pokud jde o Československo. Vaši tehdejší lídři rozhodně nebyli slepí, co se francouzské spolehlivosti (či spíše nespolehlivosti) týče; více o tom píše například Antoine Maréš ve své publikaci *Edvard Beneš od slávy k propasti. Drama mezi Hitlerem a Stalinem* (2016).

? Jak vnímala francouzská veřejnost přijetí mnichovské dohody vzápětí poté? Převládalo nadšení a úleva ze záchrany míru, nebo se ozývaly hlasy o zradě?

Převládala úleva a tisk přivítal konečný výsledek s radostí. Do jisté míry se přechází „německých“ území Německu jevílo mnichovské straně jako poměrně spravedlivé. Mír měl v každém případě větší hodnotu než celistvost čs. státu. Jinak řečeno: Češi zajímali málokoho, stejně tak nikoho nezajímalo, jaké zradě se Francie dopustila.

? Mobilizace z 23. září, do které se zapojila opravdu celá společnost, proběhla velice rychle a dala tak Evropě signál, že Československo

je plně odhodláno svou suverenitu bránit. Jak byla ve Francii přijímána? Nevyvolala paniku?

Zdá se, že vaše mobilizace hrála v náhledu našich rozhodujících činitelů jen malou roli. Většina z nich vnímala ohromný nepoměr sil mezi malým Československem a horečně zbrojícím Německem. I s maximem svého potenciálu měla čs. armáda proti německému útoku jen nepatrnou šanci. Stejně tak minimální nadšení německé a maďarské menšiny nebylo francouzské rozvedce zcela neznámé. Německá propaganda také mluvila o „české agresivitě“. Dost lidí ve Francii bylo ochotno jakoukoliv dohodu akceptovat, jen aby se válka oddálila.

NEPOPULÁRNÍ DALADIER

? Jak se o tématu Mnichova učí (pokud vůbec) nyní ve francouzských školách a jak to popisují například učebnice dějepisu? Vybavuji si v nedávno vydané příručce dvoustranu o mnichovské dohodě. Celkově to bylo docela dobré, ale nepředstavuje to povinnou součást výuky. Jde jen o příklad nabízený francouzským učitelům, kteří by chtěli ilustrovat boj mezi demokratiemi a totalitními režimy v Evropě ve třicátých letech 20. století. Jako další případovou studii byste tam našli také španělskou občanskou válku a obávám se, že většina učitelů by dala přednost té druhé, protože je svým způsobem „více sexy“. Je to opravdová válka se skutečnými bitvami a zapojením mnoha zemí – nikoliv pouze nepřijemná kabinetní diplomacie, která osudové mnichovské události provázela.

? Jak je dnes vnímána ve vaší zemi role Daladiera a francouzské účasti na nátlaku na pražskou vládu? Je připomínán například fakt, že tanky, které Němci poté ukořistili v Československu, se potom účastnily invaze do Francie?

Francouzské veřejnosti jsou mnichovská krize a její důsledky dobře známy a v naší politické kultuře jde o opakovaný topos; vždyt v paměťovém zápase nakonec zvítězili „antimnichovští“ a Daladier s Chamberlainem prohráli! Daladier není populární a Mnichov již není vnímán pozitivně. Jakákoli diplomatická kapitulace by mohla být i dnes srovnávána s mnichovskou dohodou. V naší zemi se však více pozornosti věnuje jiným kontroverzním událostem, jako například alžírské válce či kolaboraci vlády ve Vichy s nacistickým Německem – zejména účasti na pronásledování a deportacích židovského obyvatelstva ve Francii. Československý problém se ve srovnání s nimi jeví – nespřavedlivě – jako malý a bezvýznamný.

pravděpodobně bombardována stejně jako Varšava a Bělehrad brzy poté. Míra destrukce by byla podobná a lidské oběti obrovské.

Předpokládám, že německé ztráty by byly také významné, ale při maďarské

Československá účast v bitvách a taženích druhé světové války je ve Francii spíše neviditelná. Jistě, několik lidí včetně historiků zkoumajících toto období a oblast a hrstka diplomatů a vojenských důstojníků si je dobře vědoma míry obětavosti a bojové zdatnosti, kterou Čechoslováci za války projevili, ale široká veřejnost o ní ví jen velmi málo. Mnoha hrdinům, kteří se ukázali na francouzském nebi nebo na zemi, není ve veřejném prostoru věnováno mnoho ulic. Například generál Alois Liška má od roku 2010 v Dunkerku pouze malou pěší uličku Aloise Lišky v okrajové části města. Podle mého názoru to není dostatečně úctyhodné pro generála, který sehrál klíčovou roli při osvobození tohoto města. Ale několik vojáků, včetně stíhačů Františka Peřiny, Aloise Vašátka i zmíněného Aloise Lišky, má svou stránku na Wikipedii ve francouzštině, což je možná zviditelňuje víc než ulice...

Také doufám, že má kniha *Čechoslováci ve válce*, která vyšla ve Francii

« **Louis-Eugène Faucher** v roce 1938 vstoupil do služeb čs. armády

Československá účast v bitvách a taženích druhé světové války je v současné Francii spíše neviditelná

Úloha čs. tanků ve Francii z jara 1940 je podle mě velmi dobře známa, a to především v okruhu milovníků vojenské historie. Ale zase musím připomenout, že se nejedná o hlavní téma francouzských dějin.

? Myslíte, že kdybychom se sami bránili, že by opravdu Francie nezasáhla? Jak vidíte potenciální scénář čs.-německé války? U nás je odborná veřejnost víceméně zajedno v tom, že by v souladu s nástupovými plány část armády bránila pohraničí, zatímco její jádro by se postupně stáhlo na Slovensko, odkud by pak vyrazilo k protiútoky – jakmile by proti Německu zaútočila Francie...

Jsem historik, ne spisovatel sci-fi, ale uchronie (*alternativní historie, pozn. red.*) je vždycky zábavná hra. Nemyslím si, že by Francie zasáhla. Naše armáda neudělala téměř nic kromě toho, že trochu otestovala německou obranu v září 1939, kdy Wehrmacht napadl Polsko, ale v té době už byla Francie ve válce s Německem. Obávám se tedy, že v roce 1938 by to nebylo jiné... Kdyby Beneš odmítl kapitulovat, Praha by byla

a možná i polské podpoře invaze by plány na přeskupení na Slovensku pro pozdější protiútok měly minimální šanci na jejich provedení. Na druhou stranu by odpor čs. armády měl velký význam vzhledem k nevyhnutelné pozdější celoevropské válce – a to pravděpodobně ve prospěch Francie a Velké Británie. A troufám si tvrdit, že by to možná prospělo i Československu, co se jeho poválečné národní obnovy týče. Mnichovská kapitulace sehrála velkou roli v – opět nespravedlivém – obvinění z pasivity během války a v sociálních a politických otřesech, které zemi postihly v letech 1945–1948.

ULIČKA ALOISE LIŠKY

? Mnozí Čechoslováci se přes Mnichov a okupaci své země přenesli. Ve Francii se pak opět zformovalo čs. vojsko, jež se v roce 1940 účastnilo ústupových bojů, a hlavně v řadách vašeho letectva působili naši letci, kteří sestřelili desítky nepřátel. Jsou čs. vojáci ve francouzské historiografii připomínáni? Existují třeba ulice pojmenované na jejich počest?

v říjnu 2023, přispěje ke zvýšení zájmu o tuto část dějin. Mnichovu se tam věnuji spíše okrajově, hlavně jsem se orientoval na období od konce první republiky po závěr „stalinského období“ a především na to, jak se s turbulentními historickými změnami Čechoslováci vyrovnávali. Jsem rád, že vyšla také v češtině. Ne proto, že bych přinášel převratné, nové, českým historikům neznámé informace, neboť jsem hodně těžil z českých a slovenských výzkumů a archivů, ale spíše proto, že nabízí – doufejme – slušnou syntézu cizince, což je vždy dobré pro diskusi. «

« **Ulice generála Aloise Lišky v Dunkerku** existuje od roku 2010